

Szilágyi Mihály élete a magyar historiográfia tükrében

VLASICS BÁLINT

Kutatásom témáját Szilágyi Mihály élettörténetének historiográfiai feldolgozottsága adja. Úgy gondolom, hogy Szilágyi személyére nagyon kevés figyelem irányult a magyar történetírásban. Tanulmányomban egy eddig elhanyagolt tényezőre kívánom helyezni a hangsúlyt – pontosabban a Kara Mihál és Szilágyi Mihály megnevezések ellentétére. Ezen vizsgálat alapját Pálosfalvi Tamás 2017-es írása adta, ahol kiemelte a kanonizált Szilágyi életrajz ellentmondásait és annak problémáit.¹ A felmerülő problémákat Pálosfalvi a kutatásában egy új személy életrajzával kívánta orvosolni. Az említett tanulmány keltette fel érdeklődésemet, és sarkalt a téma alapos áttanulmányozására. Pálosfalvi írása nyomán ugyanis úgy gondolom, hogy érdemes kiemelni, és széleskörű vizsgálat alá venni az ismertnek vélt Szilágyi Mihály portréját annak érdekében, hogy kihangsúlyozzuk az ellentmondásokat, és új következtetéseket vonhassunk le az életrajzát illetően.

Írásomban szeretném a történettudományban jelenlevő Szilágyi Mihály-képet árnyaltabbá és egyértelműbbé tenni, miközben egy korszerű historiográfiai áttekintést kívánok nyújtani a Szilágyi Mihály személyéhez kapcsolódó ellentétes elméletekről. Céloom, hogy pontosan és helyesen helyezzem a hangsúlyt a kutatás sarkalatos pontjaira, amely által rávilágíthatok az eddig ismert Szilágyi-kép problémáira is.

A Szilágyi-kép alapjainak kialakulása

Szilágyi Mihály életének historiográfiai feldolgozottságát érdemes gróf Teleki József monumentális művével kezdeni, ugyanis munkája a Hunyadi-kor egyik alampművének tekinthető.² A munkában Szilágyi neve főként a várnai hadjáratral kapcsolatban kerül elő, ahol Teleki a balszárny vezetését Hunyadi alvezérének tudja be, akit a török források Kara Mihálnak neveznek.³ Teleki lábjegyzetben részletesebben kifejti ezt a kérdést, s kitér arra Nadányi János *Florus Hungaricus* című műve alapján, hogy a Szilágyi Mihállal való azonosítás nem lehetetlen, azonban Nadányi főként a Geréb⁴ név által következtetett a Kara Mihál/Feke-te Mihály török megnevezésre. Teleki úgy vélte, hogy pusztán szószármaztatás alapján nem feltétlenül lehet helyes ez a következtetés, s a későbbiekben érdemes

1 PÁLOSFALVI 2017, 93–102.

2 GUNST 1995, 139.

3 TELEKI 1852, I, 431.

4 Nadányi azzal érvelt, hogy a Szilágyiakat gyakran Gerébnek is nevezték a származásuk okán. (NADÁNYI 2001, 189.) Thury véleményezése szerint Szilágyi Erzsébetet a rokonsága révén Geréb Erzsébetnek is szokták említeni. (THURY 1893a, 299.) Itt a feltehető rokonság alatt Szilágyi Zsófi-át érdemes kiemelni, aki Vingárti Geréb Jánoshoz, Hunyadi alvajdájához ment feleségül. THURY 1893a, 299.; FRAKNÓI 1913, 102.; ENGEL 2001.

tisztázni azt is, hogy valóban Szilágyi Mihályra, azaz Hunyadi Mátyás nagybátyjára utalhatnak-e az oszmán források.⁵ Tehát Teleki csupán mellékes információ gyanánt játszott el azzal a gondolattal, hogy azonosítsa Kara Mihált egy létező személlyel, azonban a Szilágyival történő identifikáció lehetőségét ő is meglehetősen feltételesen kezelte, s egyáltalán nem volt biztos Nadányi megállapításainak a helyességében.

A következő években felélénkültek a történelmi vizsgálódások a várnai csata vonatkozásában, hiszen Vaszary Kolos⁶ mellett Rónai Horváth Jenő és Thury József is alapos monográfiát szentelt az eseménynek.⁷ Rónai igyekezett a csatáról írott történetírói beszámolókat objektíven kezelni, emellett fontos célja volt a Teleki munkájában észlelt tévedések korrigálása is.⁸ Ugyanakkor kiemelte, hogy Hunyadi számos leírásban a balszárny vezetőjeként említik, holott Rónai tudomása szerint Hunyadinak nem volt szilárd helyzete a csata során.⁹ A balszárny esetében megjegyezte, hogy állítólag a szárny vezetőjeként tartható számon a török történetíróknál *Cseheryn Mehelk*ént, a német történetíróknál *Schwarzer Michael*ként szereplő Kara Mihál, akit így mindenképpen a balszárnyra pozícionált, mivel véleménye szerint a források ezt az adatot támasztják alá.¹⁰ Rónai is úgy gondolja, hogy Szilágyi a balszárnyon vezetőserepet töltött be, azonban Kara Mihált az általa sokat bírált Teleki alapján azonosította Szilágyi személyével – figyelmen kívül hagyva Teleki azonosítással kapcsolatos aggályait.¹¹

Thury írásában ugyanakkor nem kerül elő Kara Mihál neve, holott ismerte Rónai művét, hiszen írásának bevezetésében maga említi, hogy Rónai munkája nyomán született meg a várnai csatára koncentrált munkája, azonban ő az ismert történetírók művei mellett török források alapján igyekezett rekonstruálni az eseményeket.¹² Thury másik történelmi érdeme, hogy a következő évben kiadásra került a török történetírók munkáinak fordítását közlő műve, amely által rengeteg információ jutott birtokába a magyar–oszmán harcokkal foglalkozó kutatóknak. Kara Mihál esetében két fontos tényt rögzít. Egyrészt a várnai csatában való szerepvállalásával kapcsolatban Teleki megállapításai nyomán kiemelte, hogy a névtelen török történetíró szerint is a balszárny vezetője volt Fekete Mihály.¹³ A másik ilyen jelentős eredmény, amely az újdonság erejével

5 TELEKI 1852, I, 431.

6 Vaszary műve abból a szempontból kívül esik vizsgálódásunkon, mivel ő sem Kara Mihálról, sem Szilágyiról nem tett említést, ugyanakkor enyhe kritikát fogalmazott meg Horváth Mihály és Teleki munkáival szemben. VASZARY 1864.

7 A műveket lásd: RÓNAI 1888; THURY 1892.

8 RÓNAI 1888, 275.

9 RÓNAI 1888, 289.

10 RÓNAI 1888, 290.

11 Még hivatkozik is a konkrét jegyzetre, ahol Teleki megfogalmazza az azonosítással kapcsolatos aggályait. RÓNAI 1888, 290.

12 THURY 1892, 636.

13 THURY 1893b, 21–22. Érdekes ugyanakkor, hogy csak Rónaira hivatkozva emeli be az említett személy lehetséges azonosításait – köztük Szilágyi Mihály nevét is –, mintha tudomást sem vett

hatott a témával foglalkozó 19. századi történetírók számára, a rigómezei csatára vonatkozik, miszerint a magyarok közül néhány előkelő főúr török fogságba esett – köztük Kara Mihál is.¹⁴

Thury tevékenysége során érdemes kiemelni Szilágyi és Hajmási históriáját, amely Szilágyi Mihály fogságára utaló historikus költemény.¹⁵ A mű beazonosítása során Thury határozottan érvelt a Szilágyi Mihállal történő azonosítás mellett. A mű forrása az oszmán krónikákban keresendő, amelynek valós történelmi alapjai vannak, ugyanis a történetben szereplő Ali bégnek tényleg két keresztény felesége volt.¹⁶ Drosztmér Ágnes ugyanakkor kiemeli, hogy a *Gazavatnamé* című munkában szereplő Kara Mihál megnevezés által arra a megállapításra jutott, hogy csak abban az esetben kezelhetjük tényként, hogy valóban Szilágyi Mihályt említi ez a török forrás, amennyiben Kara Mihált ténylegesen és biztosan azonosíthatjuk a későbbi kormányzóval.¹⁷ Ettől függetlenül azonban a várnai csatában és az oszmán krónikákban szereplő Kara Mihálnak egy és ugyanazon személynek kell lennie.¹⁸

Visszatérve a 19. századi historiográfiára, Kiss Lajos monumentális négyrészes, folytatásokban közölt, a rigómezei hadjárattal foglalkozó művét emelném ki. Kiss írja le először Kara Mihált a rigómezei ütközet részvevőjeként a török forrásokra hivatkozva. A szerző azonban már egyáltalán nem foglalkozott Kara Mihál és Szilágyi Mihály személyének problematikájával: Thury históriát ismertető és elemző írása alapján ugyanis egyértelműnek vélte a két személy megfeleltetését.¹⁹ A rigómezei ütközetrel kapcsolatban részletesen bemutatta annak körülményeit, hadmozdulatait, valamint Hunyadi szerepét az ütközetben. Szilágyit a csata utolsó napjaiban, a szekérvár elfoglalásának taglalása során említi, a magyar bárók fogságba kerülésekor. Szilágyi fogságba esése miatt Kiss azt a következtetést vont le, hogy Szilágyi a végsőkig a csataterén maradhatott, tehát valószínűleg a szekérvár védelme közben esett fogságba.²⁰ Érdemesnek tartom

volna Teleki munkájáról.

14 THURY 1893b, 25.

15 THURY 1893a, 293–306. A történet Szilágyi és Hajmási históriája, amely egy szendrői névtelen írása nyomán került bele a Csoma-kódexbe. A história részletes ismertetése meghaladná a publikáció adta kereteket, ezért csak röviden kívánom ismertetni a história lényegi összefüggéseit. Thuryt követően Honti János mutatott rá arra, hogy ez a monda a magyar mellett a délszláv, valamint a germán mondákban is fellelhető kisebb-nagyobb változtatásokkal (HONTI 1930, 25–37.). Kiemeli, hogy Thury történelmi megállapításai szerinte helyesek, de magyarázata feltehetően téves. A monda történelmi alapjai csak hazánkban születtek meg ténylegesen. A témával kapcsolatos legfrissebb feldolgozás Drosztmér Ágnes nevéhez köthető (DROSZTMÉR 2012, 311–326.), aki munkájában egy új oszmán költeményt mutatott be – Szuzi Cselebi *Gazavatnamé* című munkáját –, ahol szintén említésre kerül Kara Mihál alakja. Az epikus költemény Mihaloglu Ali bég és a havasalföldi vajda, Erdel bég leányának, Meryemnek a szerelmét beszéli el.

16 DROSZTMÉR 2012, 314.

17 DROSZTMÉR 2012, 323.

18 DROSZTMÉR 2012, 323.

19 THURY 1893b, 21–22.

20 Kiss 1895, 480.

kiemelni, hogy ez az állítás mindössze egy hipotézis a szerző részéről, ugyanis sem a primer, sem pedig a szekunder forrásanyagban nem szerepelt ez az információ – mindenesetre a későbbi munkákba is bekerült ez a megállapítás.

Az összefoglaló művek esetében érdemesnek tartom kiemelni Szalay László *Magyarország története* című munkáját, amely igen részletesen kitért a várnai csata körülményeire, azonban a Teleki által említett balszárny vezetése esetében nem nevezett meg konkrét személyt. Az összefoglaló munkában tehát sem Szilágyi Mihály, sem pedig Kara Mihál említése nem fordul elő, holott Szalay bizonyosan használta Teleki munkáját. Ekkor azonban még csak mindössze egy év telt el a két mű kiadása között, így feltehetően kétellyel és fenntartásokkal kezelte Szalay Teleki írását – ahogyan azt a későbbi munkák szerzői is tették.²¹ Horváth Mihály Magyarország átfogó történetét feldolgozó munkájában a szerző szintén nem említette Kara Mihált, helyette a nagyváradi püspököt nevezte meg a balszárny vezetőjeként.²² Rónai a *Magyar hadi krónikában* – vélhetőleg Kiss írását alapul véve – már megemlítette a rigómezei ütközetben résztvevő főurak között Szilágyi Mihályt – szót sem ejtve Kara Mihálról.²³ Kiss nyomán ő is úgy fogalmazott, hogy Szilágyi a rigómezei ütközet során a szekértáborból sikeresen kitörő Hunyadi Jánossal ellentétben ottmaradt egy kis számú had élén, hogy biztosíthassa a menekülőket. Ezzel szemben a magyar honfoglalás milleniumi eseménysorozatára elkészült Szilágyi Sándor szerkesztette *A magyar nemzet története* IV. kötetében Fraknói Vilmos mintegy tudomást sem véve elődei munkájáról, sem Várnánál, sem pedig Rigómezőnél nem tett említést Szilágyi Mihályról. Nevét első alkalommal Nándorfehérvárnál említette a szerző, mindössze egyetlen alkalommal, az erősség egyedüli kapitányaként.

A pozitivisták történetírók közül Fraknóinak az előző munkájában írtaktól függetlenül vélhetőleg feltűnt a Szilágyi életével kapcsolatos ellentmondás, s 15 évvel később egy egész monográfiát szentelt Szilágyi Mihály életének rekonstruálására és újraértelmezésére.²⁴ Fraknói művének jelentőségét bizonyítja, hogy máig nem született olyan monográfia, amely kizárólag Szilágyira koncentrált volna, bemutatva életét, pályafutását, valamint katonai és politikai tevékenységét. Fraknói monográfiája jelentős mértékben meghatározta a közgondolkodást Szilágyi Mihály vonatkozásában, ugyanis a műben előkerülő megállapítások jelentős választóvonalként szolgáltak az életrajz vonatkozásában – ezek alapján kijelenthető, hogy a Fraknói monográfiában leírtakat a későbbi történeti munkák

21 Erre jó példa lehet, hogy a rigómezei csata esetében Teleki az állítja művében, hogy meglehetősen kevesen estek fogságba, ezzel szemben Szalay pedig azt, hogy a magyar zászlósúruk közül mindenki meghalt. TELEKI 1892, II, 100.; SZALAY 1853, III, 105.

22 HORVÁTH 1871, II, 567. Ezt Rónai Horváth Jenő véleménye azonban cáfolta. RÓNAI 1888, 290.

23 Ez már csak azért is érdekes lehet számunkra, mert a várnai hadjárat esetében meg sem említi Szilágyit, vagy éppen a balszárny vezéreit, mint tette azt előző művében. KISS 1895, 481.; RÓNAI 1888, 289.

24 Érdemesnek tartom kiemelni, hogy Fraknói nem csak e munkájában nélkülözte Szilágyi Mihály említését, hanem 1890-ben megjelenő *Hunyadi Mátyás király 1440–1490* című munkában sem tett róla említést. FRAKNÓI 1890.

kész tényként kezelték és alkalmazták.

Fraknói a Szilágyi família áttekintését követően tért ki Mihály kevésbé ismert fiatalkorának rövid áttekintésére. Rekonstrukcióját elsősorban Hunyadi Mátyás okleveleire alapozta, amelyek arról tesznek említést, hogy Szilágyi fiatal kora óta Hunyadi János mellett teljesített katonai szolgálatot.²⁵ Ennek következtében Fraknói egyértelműnek vette, hogy Szilágyi a kezdeti sikerek óta Hunyadi János mellett katonáskodott.²⁶ Tehát Fraknói kész tényként kezelte, hogy Szilágyi korai életét a Hunyadi alatti szolgálat és fegyvertársi viszony töltötte ki. Teleki és Thury művei alapján már korábban is ismert volt Kara Mihál tevékenysége és szerepe az oszmánellenes harcokban, azonban ezeket a tetteket korábban egyik történetíró sem illesztette ennyire határozottan Szilágyi Mihály feltételezett életpályájához. A Fraknói előtt levő egyetlen akadály, miszerint Kara Mihál és Szilágyi azonosak lennének csupán mellékes szálként jelenik meg.²⁷ Fraknói mindössze Thuryra és a török történetírókra támaszkodott – Telekire egyáltalán nem hivatkozott művében. Így a későbbi történeti munkák figyelmen kívül hagyva Teleki eredeti kételyeit, a Fraknói által kanonizált Szilágyi-képre hivatkoztak, hiszen az ő állításai rányomták bélyegét az egész 20. századi Szilágyi-képre.

Konklúzióként levonhatjuk azt a következtetést, hogy míg Teleki egyedül Kara Mihál jelenlétében biztos a várnai ütközet esetében, s a Szilágyival feltételezhető azonosítást csak megemlíti Nadányi alapján, de aggályait fejezi ki a későbbi történeti munkák számára ebben a kérdéskörben. A várnai csatát feldolgozó művek jelentős mértékben megcáfolták Teleki hibás adatait és eredményeit, azonban Szilágyira vonatkozóan elfogadták Teleki, vagy éppen Nadányi állításait, azonosításait. Thury legjelentősebb érdeme a Szilágyi-kérdést illetően az, hogy a török források által bebizonyította, hogy Kara Mihál igenis jelen volt Várnánál és Rigómezőnél is, s az általa ismertetett história révén egyértelműen összemosta Kara Mihált Szilágyival. Thury felvetése még gyenge lábakon állt, de a korszak történészei kétségtelenül elfogadták érvelését – ennek köszönhetően Kiss már tényként közli Szilágyi részvételét Rigómezőnél, s Kara Mihálra Szilágyi

25 FRAKNÓI 1913, 16.

26 Fraknói ki is emelte itt, hogy a Szilágyi Erzsébet és Hunyadi János között megkötött házasság döntő befolyást gyakorolt Mihály életére és pályafutására. Ugyanakkor fontosnak tartom megemlíteni, hogy Fraknói még nem lehetett pontos Hunyadi korára vonatkozóan, ugyanis a házasságban egy fiatal leány és egy idős, csatát megjárt, negyven év körüli hadvezér felbuzduló szerelmét látta. (FRAKNÓI 1913, 14.) A ma is elfogadott nézet, miszerint Hunyadi 1407 körül született, csak jóval később, Elekes megállapításai nyomán lett nyilvánvaló és máig a kutatói konszenzus részét képezi. ELEKES 1952b, 85.

27 „*Hadjárataiban elválaszthatatlan társa, Szilágyi Mihály, sok éven át föltűnést nem keltve, mint a «névtelen hősök» egyike vett részt. De később a vitézség merész tetteivel kiemelkedett a hadnagyok sorából, félelmissé vált az ellenség előtt, a mely emlékezetébe véste személyét és tetteit. Családi nevével nem törődve, a törökök «Kara» (Fekete) Mihálynak nevezték el, a mire sötétbarna arczszíne és fekete haja szolgáltatathatott alapot.*” FRAKNÓI 1913, 17. Úgy gondolom, hogy ez az idézet nagyon árulkodó lehet, hiszen csupa olyan részletet közöl, amelyeket korábban senki más nem említett. Ugyanakkor a Fraknói által írtaknak semmilyen alapjuk nem lehetett, így ezt a szerző fikciójának kell tekintenünk.

szinonimájaként tesz utalást. Ezek alapján kijelenthetjük, hogy Fraknói döntötte el véglegesen és végérvényesen a Szilágyi-kérdést a vizsgált monográfiában, ahol azonban egyáltalán nem vett tudomást Teleki fél évszázaddal korábbi művéről, sem pedig az ott olvasható figyelmeztetésről Kara Mihál esetében. Egyértelműen Kara Mihálra csak, mint török jelzőre utal Szilágyi Mihály esetében, amely mellett kifejti érveit is. Ezenkívül őhozzá kötődik a plasztikus Szilágyi-kép megteremtése is, amely által Szilágyi kezdeti karrierjét Hunyadi János mellett rajzolja fel ténylegesen. A monográfia jelentőségét bizonyítja, hogy ezt követően a 20. századi művek szerzői egyáltalán nem kérdőjelezték meg Fraknói állításait a kérdést érintően. Fraknói ugyanis monográfiája által évtizedekre kanonizálta Szilágyi portréját a magyar történetírás számára.

A Szilágyi-kép megszilárdulása

Ténylegesen rátérve a 20. századi művekre elsőként a század eleji összefoglaló műveket szeretném kiemelni, amelyek csak nagyon felületesen érintették a vizsgált korszakot. Elsőként Bánlaky József *A magyar nemzet hadtörténete* című monumentális művét emelném ki, ahol a várnai csata vonatkozásában az szerepel, hogy a balszárnyon feltételezhetően Hunyadi János sógora, Szilágyi Mihály parancsnokolt 5000 ember felett.²⁸ Bánlaky a Szilágyira vonatkozó ismereteket lábjegyzetben foglalta össze, ahol egyértelműnek vélte az eddig átvett szerzők által Szilágyi és Kara Mihál azonosítását. Hóman Bálint és Szekfű Gyula *Magyar történet* című munkájukban mindössze az 1456-os események közepette említik először Szilágyi Mihályt, aki a 7000 főre tehető védősereg élén állt.²⁹ Ezen kívül említésre kerül a Brankovics–Szilágyi ellentét is, azonban Kara Mihálról már nem tesznek említést.

A marxista történetírás kiemelkedő magyar medievistája, Elekes Lajos több művében is tárgyalta Hunyadi János oszmánellenes hadjáratait és azok hatása-³⁰ it, ugyanakkor Szilágyi Mihályra vonatkozóan mindössze a Hunyadiról írott monográfiájában ejtett több utalást is. Tisztázta a korábbi források és feldolgozások alapján a Hunyadi származására vonatkozó ellentmondásokat – például Hunyadi születésére és születési helyére vonatkozóan.³¹ A Szilágyiak családfájának taglalásakor kiemelte Szilágyi Mihályt, mint legidősebb fiút, akit egyértelműen Hunyadi híveként és fegyvertársaként nevezett meg. Kara Mihált egyértelműen a törökök elnevezésének tartja, mivel Hunyadi alvezére volt, hiszen a *fekete* jelző Elekes gondolatmenetében az alvezér titulust jelöli, mivel Hunyadit vezetőként a *fehér* jelzővel azonosították a középkorban (l. Európa Fehér Lovagja).³² Szilágyi Mihály személyére vonatkozóan Elekes – vélhetőleg Fraknóinak az életpályájá-

28 BÁNLAKY 1928.

29 HÓMAN–SZEKFŰ 1928.

30 Lásd: ELEKES 1951, 85–120.; ELEKES 1952a, 93–117.

31 ELEKES 1952b, 85.

32 CSERNUS 1998, 47–128.; CSERNUS 1989, 81–98. Csernus ugyanakkor úgy véli, hogy ez a megnevezés nem Nyugat-Európából ered, hanem szerinte inkább a Balkánról.

ban található ellentmondásokra adott magyarázata alapján – meglehetősen negatívan viszonyult Szilágyi képességeihez és személyiségéhez.³³ Ez a magyarázat bár meglehetősen élesen bírálja Szilágyi politikai szerepléseit és tetteit, ugyanakkor hadi képességeit pozitív színben tünteti fel, s a Fraknoi által felvetett ellentmondásokat azzal oldja fel, hogy a hadi tevékenységen kívül másban nem jeleskedett, ezért Hunyadi nem mert rábízni fontos tisztségeket, feladatokat a hadakozáson kívül. A várnai csata eseményei során Elekes kiemeli Szilágyit, aki a balszárnyat vezette, s akire a török krónikák Fekete Mihályként utalnak – Rigómező esetében azonban nem tesz róla említést.³⁴ Végezetül érdemesnek tartom kiemelni, hogy Elekes írása végén olyan megállapítást tesz, amivel mintegy bizonyítani igyekszik, hogy miként lehetséges Szilágyi kettős megnevezése az oszmánellenes harcok során.³⁵

Rengeteg összefoglaló jellegű munka született a 20. században a vizsgált korszak feldolgozásaként, azonban ezek java része csak felületesen érinti a témát. Ezek közül elsőként Teke Zsuzsanna *Hunyadi János és kora* című művét emelném ki, amely egy nagyon alapos összefoglalót nyújt a korszakról, ahol megemlíti Szilágyi szerepvállalásait, jelenlétét kész tényként is közli, azonban Kara Mihál nem kerül kiemelésre benne, illetve a hozzá kapcsolódó fejtegetések sem. Rázsó Gyula a *Magyarország hadtörténete* című kötetben előrevetítve főként Nándorfehérvár esetében emeli ki Szilágyi érdemeit, mint a vár parancsnokáét, valamint Hunyadi harcai során is kiemeli személyét, miszerint a török, s a cseh harcok idején sok kitűnő katona vált jó seregvezérré, ahol Szilágyit Tallóci János és Máté mellett említi.³⁶

Érdemesnek tartom még kiemelni Szakály Ferenc összefoglaló írásait,³⁷ az Engel Pál, Kristó Gyula és Kubinyi András által jegyzett *Magyarország története 1301–1526* című tankönyvet,³⁸ Engel Pál *Szent István birodalma* című művét,³⁹ valamint Kubinyi András *Nándorfehérvártól Mohácsig* című tanulmánykötetét,⁴⁰

33 „Egyéb képességei nem voltak arányban vitézségével s katonai tapasztalataival. Később, a Hunyadi halála után rászakadó nehéz feladatokkal alig tudott megbirkózni. Mátyás idején, kormányzóként, több tanújelét adta politikai érzéke fogyatékosának, ingatagságának és túlzott hatalomvágyának. Jellemző s egyben Hunyadi éleslátását, elfogulatlanságát és befolyásmentességét dicséri, hogy bár elismerte és gyümölcsozta sógora katonai képességeit, politikai téren egész kormányzósága idején fontosabb tisztséget, feladatot nem bízott rá.” ELEKES 1952b, 92.

34 ELEKES 1952b, 376–379.

35 Kiemeli ugyanakkor, hogy az oszmánok ellen küzdő népek mind megtartották és ápolták a nagy hadvezérek emlékeit, s ugyanígy tettek a törökellenes harcok vezéreivel is, akikre, mint saját hőseikre tekintettek. Példának veszi a Magyar János megnevezést, ami Hunyadi Jánosra utal, Banovics Szekulát, mint Székely Jánost Kara Mihál mellett. Ezzel levonhatjuk azt a következtetést, hogy Elekes az általa felhasznált források tükrében tényszerűnek és egyértelműnek vette a két Mihály megfeleltetését egymásnak. ELEKES 1952b, 495.

36 RÁZSÓ 1984, 106.

37 SZAKÁLY 1986, 38.

38 ENGEL–KRISTÓ–KUBINYI 1998, 211.

39 ENGEL 2001b.

40 Kubinyi a korábbi feldolgozásokkal ellentétben kijelenti, hogy a várban maximum 2000 em-

ahol Szilágyiról csak Nándorfehérvár esetében tesznek említést. Érdeemesnek tartom még kiemelni, hogy a Bárány Attila, B. Szabó János, valamint Veszprémy László által szerkesztett 2017-es *Magyarország hadtörténete* című munkában hiába veszik sorra az oszmánellenes harcok eseményeit, Szilágyi nem kerül bennük említésre, amelynek oka számomra Szilágyi semleges és meglehetősen periférikus megítéléséből adódhat. Végezetül pedig ki szeretném emelni Pálosfalvi egy korábbi, 2005-ös összefoglaló művét, amely a *Nikápolytól Mohácsig* címet viseli, ahol a várnai csatában a balszárnyon említi Hunyadi hadteste mellett Szilágyit és Orros Györgyöt is, akik közösen vezérelték a kontingenseket. Olyan megállapítást is tesz ezen a helyen, miszerint vélhetőleg az említett szárnyon Hunyadi távollétében sógora, Szilágyi Mihály parancsolhatott.⁴¹ Az adott fejezet végén a szerző Szilágyi Mihályról közöl rövid, ismeretterjesztő életrajzot – vizsgálatom számára a legkiemelkedőbb szempont pedig az, hogy ebben az életrajzban nem tesz olyan említést, amelyet okleveles adatokkal nem lehet rekonstruálni. Tehát nem állít ebben az összefoglalóban olyat, hogy Szilágyi Hunyadi oszmánellenes harciban szolgált volna – holott művében a várnai csata taglalásának mégis megemlíti –, s életpályáját a torontáli ispáni címmel kezdi el ténylegesen ismertetni, mint az egyedüli biztos pont Szilágyi Mihály életére vonatkozóan az 1450-es évek előtt.⁴²

Ezt követően szeretném kiemelni Pálosfalvi 2017-es tanulmányát, amely a legfrissebb mű a témával kapcsolatban. Pálosfalvi kijelenti, hogy a két személy összemosódása egy körkörös okoskodáson alapuló történelmi fikció, hiszen egyetlen forrás sem bizonyítja ténylegesen, hogy a két Mihály egymásnak valójában megfeleltethető lenne. Úgy gondolom, hogy a Hunyadi és Szilágyi család között megkötött házasság által adott volt az a következtetés, hogy a Szilágyi testvérek Hunyadi alatt teljesítettek szolgálatot. Ez például Szilágyi Osvát esetében bizonyított is, aki 1446-ban Hunyadi temesi alispánja lett. Pálosfalvi azonban leszögezi, hogy Szilágyi Mihály születéséről nem tudunk semmi biztosat, ahogyan azt sem tudjuk, hogy Szilágyi mikor házasodott meg, hiszen feleségéről, Batori Margitról csak 1461-ben értesülünk először az okleveles anyagokból, mint özvegyről. Emellett pedig az sem elhanyagolható szempont Pálosfalvi szerint, hogy Szilágyi első adatolt hivatalviselése csak 1451-ben vette kezdetét torontáli alispánként, amelyet a szerző nem tart méltó hivatalnak Hunyadi János harcostársához, alvezéréhez képest. Ezek alapján Pálosfalvi olyan következtetésre jutott, hogy Szilágyi karrierje csak az 1450-es években vehette kezdetét, s a források alapján arra következtetett, hogy első jelentős hivatala a nándorfehérvári várkapitányi tisztség volt. Így voltaképpen ekkortól számíthatjuk Szilágyi

ber lehetett Szilágyi és Geszti János parancsnoksága alatt, majd a lábjegyzetben felhívja egy olyan tényre a figyelmet, miszerint a szakirodalomban nem került eddig elég nagy hangsúly arra, hogy a várparancsnok Hunyadi és Újlaki volt, akit ekkor az ő megbízásukból helyettesített Szilágyi, valamint Geszti. KUBINYI 2006, 929.

41 PÁLOSFALVI 2005, 92.

42 PÁLOSFALVI 2005, 116.

tényleges politikai és katonai karrierjét.⁴³

Az írás végén maga a szerző is elismeri, hogy ezen megállapításaival jelentősen csorbult az eddig ismerni vélt Szilágyi karrierje és életrajza. Ugyanakkor a Pálosfalvi által felvetettek alapján a valódi Szilágyi Mihály meglehetősen fiatal lehetett, ugyanis csak 1430 körül születhetett, tehát nagyjából Hunyadi Lászlóval egyidős volt, amely jelentősen módosíthatná a történetírásban élő Szilágyi-képet – főként a kormányzóságát illetően, ugyanis a Mátyás királlyá választása körüli években véghezvitt cselekedetei teljesen más megítélés alá eshetnek ezáltal. Mindenesetre Pálosfalvi a Szilágyi Mihály feltételezett életéből elvett eseményeket egy eddig jobbára ismeretlen személy, Csornai Mihály életrajzába helyezte bele, amiket tehát ténylegesen Kara Mihálynak tulajdonítottak a különböző történetírók.⁴⁴ Érdemesnek tartom kiemelni, hogy Pálosfalvi az említett írásban részletezett eredményeit és hipotézisét már kész tényként szögezte le és fogalmazta meg a következő évben megjelenő írásában, amely voltaképpen a 2005-ös *Nikápolytól Mohácsig* című munka angol átíratákként értelmezhető.⁴⁵ Ebben a kötetben az oszmánellenes harcok során Szilágyi Mihály helyett már csak Kara Mihály személyét említi, akit az ezen fejezetben is részletezett indokok és érvek összefoglalásával Csornai Mihály személyével azonosít.

Az elmondottak alapján úgy vélem, hogy az összefoglaló művek, akár a régebbi, akár a modernebb írások esetében többségében (pl. Bánlaky, Hóman-Szekfű, Teke, Szakály, Rázsó, Kubinyi) a semleges megítélés érvényesül, hiszen Szilágyit nem feltétlenül tartják kiemelendőnek a harcok során, holott itt már tudomásunk van a tényleges részvételéről – lásd a rigómezei csatában való szerepvállalását Thury munkássága előtt. A vizsgált művek alapján egyedül Bánlaky-nál és Elekesnél kerül említésre Kara Mihály neve, azonban az azonosítás itt már tényszerű és csupán érdekességképpen szerepel Szilágyi Mihály másik megnevezése is – ezt vélhetőleg a Fraknói monográfia hatásának kell tulajdonítanunk. Elekes azon kívül, hogy nem kérdőjelzi meg a Szilágyi Mihállyal való azonosítás tényét, még a keresztény szimbolika által is igyekezett alátámasztani ennek helyességét. Az ezt követő összefoglaló művek már egyáltalán nem feszegetik a Szilágyi Mihály–Kara Mihály kérdéskört, s gyakran Szilágyi nevét is egyedül csak Nándorfehérvár esetében emelik ki az oszmánellenes harcok során. Ezek közül kiemelkedik Pálosfalvi Tamás munkája, ami hatásosan kérdőjelezte meg a plasztikus Szilágyi-képet azzal a céllal, hogy közelebb kerülhessünk a Szilágyi személyét és tetteit övező ellentmondások és kétségek feloldásához. Mindezen túl a szerző írásában rávilágít ennek a képnek a hiányosságaira, amelynek következtében a primer források figyelembevételével két különböző életrajzot különít el egymástól. Ezek révén jelentősen módosította Szilágyi Mihály eddig ismertnek vélt életpályáját, amely által egy új történelmi személyt helyez az oszmánellenes küzdelmek eseménytörténetébe. Csornai Mihály személye ugyanak-

43 PÁLOSFALVI 2017, 96.

44 PÁLOSFALVI 2017, 101.

45 PÁLOSFALVI 2018, 124, 158.

kor meglehetősen új a magyar történetírás számára, mivel historiográfiailag egy teljes mértékben új, eddig ismertelen személy került kiemelésre a történelemtudomány számára.

Konklúzió

Összefoglalásként kijelenthetjük, hogy a Szilágyi-kutatás egyik nagy nehézsége, hogy Szilágyi jelenléte az oszmánellenes ütközetekben többnyire csak semlegesen kerül említésre, hiszen ezekben a művekben a súlypont Szilágyival ellentétben többnyire Hunyadi János tetteire helyeződik. Vizsgálatom során kiemelten foglalkoztam azzal, hogy melyik munka hogyan viszonyult a már Teleki által is felvetett kérdésre, azaz a két személy megfeleltetésének problematikájára. Megállapításaim során arra jutottam, hogy egyértelműen Fraknói Vilmos monográfiájában érhető tetten először az a Szilágyi meghatározás, amely máig tartja magát a hazai historiográfiában.

Először is Fraknói figyelmen kívül hagyta Teleki aggályait a megfeleltetést illetően. Másodszor pedig átvette Rónai állításait, illetve Thury következtetéseit az általa behozott oszmán források által, akik nagyon sok pontatlanságot fedeztek fel Teleki munkájában, s inkább mellőzték az ő téziseit és megállapításait kutatásaik során. Hipotézisem szerint ezen tényezők együttesen teremtették meg Szilágyi és Kara Mihál megfeleltetésének az alapjait. Fraknói voltaképpen a monográfiájában csak összegezte azokat a tényeket és bizonyítékokat, amik adottak voltak a korábbi munkák eredményei nyomán. A 20–21. századi történeti munkák vizsgálatát követően pedig levonható az a következtetés, hogy a Fraknói monográfia határozta meg azt a plasztikus Szilágyi-képet, amely a 20. század során végig érvényes maradt, s ezáltal megállapításai megkérdőjelezhetetlenek lettek egy egész évszázadon keresztül – egészen Drosztnér és Pálosfalvi munkásságáig. Tehát a Fraknói-féle monográfia vízvonalstóként hatott a historiográfiai munkákban Szilágyi személyére vonatkozóan, ugyanis a Fraknói által létrehozott plasztikus Szilágyi-kép egy egész évszázadon keresztül kikutatottnak, tényszerűnek, és feldolgozottnak tüntette fel Szilágyi Mihály életútját és személyét. Ez a fentiek alapján jól láthatóan rányomta bélyegét a megítélésre, a beazonosítására, valamint a Szilágyival foglalkozó hazai szakirodalmak fejlődési ívére is, ugyanis a monográfia állításai megmerevedtek a hazai historiográfiában.

Irodalom

BÁNLAKY 1928 = Bánlaky József: *A magyar nemzet hadtörténelme*. Budapest, 1928.; <http://mek.oszk.hu/09400/09477/html/index.html> (Letöltés: 2023. 02. 16.)

BÁRÁNY – B. SZABÓ – VESZPRÉMY 2017 = Bárány Attila – B. Szabó János – Veszprémy László: *A késő középkor hadtörténete (1387–1490)*. In: Hermann Róbert (szerk.): *Magyarország hadtörténete I. – A kezdetektől 1526-ig*. Budapest, 2017.

- BONFINI 1995 = Antonio, Bonfini: *A magyar történelem tizedei*. Fordította: Kulcsár Péter. Budapest, 1995
- C. TÓTH 2009 = C. Tóth Norbert: Ki kicsoda az ecsedi Bátori családban: a Bátori család ecsedi ágának tagjai, 1377–1541. *Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemle* 44. (2009) 5–47.
- C. TÓTH et alii 2016 = C. Tóth Norbert – Horváth Richárd – Neumann Tibor – Pálosfalvi Tamás: *Magyarország világi archontológiája 1458–1526. I. Főpapok és bárók*. Budapest, 2016.
- C. TÓTH et alii 2017 = C. Tóth Norbert – Horváth Richárd – Neumann Tibor – Pálosfalvi Tamás – W. Kovács András: *Magyarország világi archontológiája 1458–1526. II. Megyék*. Budapest, 2017.
- C. TÓTH 2019 = C. Tóth Norbert: Szilágyi Erzsébet „udvara”. In: Kádas István – Skorka Renáta – Weisz Boglárka (szerk.): *Márvány, tárház, adomány. Gazdaságtörténeti tanulmányok a magyar középkorról*. Budapest, 2019. 51–114.
- CSEERNUS 1989 = Csernus Sándor: A „Fehér Lovag”. A Hunyadi-mítosz kérdéséhez a XV. századi francia történeti irodalomban. In: Kulcsár Péter – Mader Béla – Monok István (szerk.): *Tanulmányok Karácsonyi Béla hetvenedik születésnapjára*. Szeged, 1989. 81–98.
- CSEERNUS 1998 = Csernus Sándor: Zsigmond és a Hunyadiak a francia történetírásban. *Századok* 132. (1998) 47–128.
- CSUKOVITS 1998 = Csukovits Enikő: Egy nagy utazás résztvevői (Zsigmond király római kísérete). In: Csukovits Enikő (szerk.): *Tanulmányok Borsa Iván tiszteletére*. Budapest, 1998, 11–36.
- DROSZTMÉR 2012 = Drosztmér Ágnes: Szilágyi Mihály fogsága és a hercegnő szerelme. Egy magyar és egy oszmán-török széphistória párhuzamainak értékelése. In: Ács Pál – Székely Júlia (szerk.): *Identitás és kultúra a török hódoltság korában*. Budapest, 2012. 311–326.
- ELEKES 1951 = Elekes Lajos: Hunyadi hadserege. *Századok* 84. (1951) 85–120.
- ELEKES 1952a = Elekes Lajos: A délkeleteurópai népek összefogása a török hódítók ellen Hunyadi háborúiban. *Századok* 86. (1952) 93–117.
- ELEKES 1952b = Elekes Lajos: *Hunyadi*. Budapest, 1952.
- ENGEL 2001a = Engel Pál: *Magyar középkori adattár*. CD-ROM. Budapest, 2001.
- ENGEL 2001b = Engel Pál: *Szent István birodalma – A középkori Magyarország története*. História Könyvtár Monográfiák 17. (Szerk.: Glatz Ferenc), Budapest, 2001.

- ENGEL 2003 = Engel Pál: Hunyadi pályakezdése. In: Csukovits Enikő (szerk.): *Honor, vár, ispánság – válogatott tanulmányok*. Budapest, 2003. 512–526.
- ENGEL–KRISTÓ–KUBINYI 1998 = Engel Pál – Kristó Gyula – Kubinyi András: *Magyarország története 1301–1526*. Budapest, 1998.
- FRANKÓI 1890 = Frankói Vilmos: *Hunyadi Mátyás király 1440–1490*. Budapest, 1890. (<http://mek.niif.hu/05700/05736/html/> (Letöltés: 2022. 12. 12.))
- FRANKÓI 1896 = Frankói Vilmos: A Hunyadiak és a Jagellók kora (1440–1526). In: Szilágyi Sándor (szerk.): *A magyar nemzet története IV*. Budapest, 1896.; <https://mek.oszk.hu/00800/00893/html/> (Letöltés: 2023. 02. 17.)
- FRANKÓI 1913 = Frankói Vilmos: *Szilágyi Mihály Mátyás király nagybátyja*. Budapest, 1913.
- GUNST 1995 = Gunst Péter: *A magyar történetírás története*. Debrecen, 1995.
- HÓMAN–SZEKFŰ 1928 = Hóman Bálint – Szekfű Gyula: *Magyar történet*. Budapest, 1928.; <https://mek.oszk.hu/00900/00940/html/doc/c200594.htm> (Letöltés: 2023. 02. 16.)
- HONTI 1930 = Honti János: A Szilágyi- és Hajmási-monda rokonai és eredetkérdése. *Ethnographia* 41. (1930) 25–37.
- HORVÁTH II. 1871 = Horváth Mihály: Magyarország történelme II. Pest, 1871.
- HORVÁTH III. 1871 = Horváth Mihály: Magyarország történelme III. Pest, 1871.
- KISS 1895 = Kiss Lajos: A rigómezei hadjárat. *Hadtörténelmi Közlemények* 8. (1895) 1–42; 157–181; 339–349; 339–349.
- KUBINYI 2001 = Kubinyi András: Mátyás király. Vince Kiadó, Budapest, 2001.
- KUBINYI 2006 = Kubinyi András: Nándorfehérvártól Mohácsig – Kérdések és következmények. *Hadtörténelmi Közlemények* 119. (2006) 923–941.
- MÁRIÁSSY 1884 = Máriássy Béla: *A magyar törvényhozás történelme 1000-tól 1880-ig. I*. Budapest, 1884.
- NADÁNYI 2001 = Iohannis, Nadányi: *Florus Hungaricus*. Ataoa XI. Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar Klasszika-filológiai Tanszék, Debrecen, 2001.
- OSZVALD 1915 = Oszwald F. Arisztid: Hunyadi a „fehér lovag”. *Századok* 49. (1915) 676–678.
- PÁLOSFALVI 2005 = Pálosfalvi Tamás: *Nikápolytól Mohácsig 1396–1526 – Nagy csaták* (Sorozatszerk.: Hermann Róbert), Zrínyi Kiadó, Budapest, 2005.
- PÁLOSFALVI 2013 = Pálosfalvi Tamás: Szegedtől Újvárig. Az 1458–1459. esztendőkrónikájához. *Századok* 147. (2013) 347–380.

- PÁLOSFALVI 2017 = Pálosfalvi Tamás: Ki volt „Fekete Mihály”, Hunyadi alvezére? *Keletkutatás* 3. (2017) 93–102.
- PÁLOSFALVI 2018 = Tamás, Pálosfalvi: *From Nicopolis to Mohács: A History of Ottoman-Hungarian Warfare, 1389–1526* (The Ottoman Empire and its Heritage 63), Leiden/Boston, 2018.
- PÓR 1873 = Pór Antal: *Hunyadi János. Élet- és korrajz*. Budapest, 1873.
- RÁZSÓ 1984 = Rázsó Gyula: A magyar feudális hadsereg fénykora. In: Borus József (szerk.): *Magyarország hadtörténete I. – A honfoglalástól a kiegyezésig*. Budapest, 1984. 59–132.
- RÓNAI 1888 = Rónai Horváth Jenő: A várnai csata. *Hadtörténelmi Közlemények* 1. (1888) 104–142; 268–305.
- RÓNAI 1895 = Rónai Horváth Jenő: *Magyar hadi krónika I. – A honfoglalástól a mohácsi vészig*. Harmadik kötet, Budapest, 1895.
- SZAKÁLY 1986 = Szakály Ferenc: A török–magyar küzdelem szakaszai a mohácsi csata előtt (1365–1526). In: Rúzsás Lajos – Szakály Ferenc (szerk.): *Mohács – tanulmányok a mohácsi csata 450. évfordulója alkalmából*. Budapest, 1986. 11–57.
- SZALAY 1853 = Szalay László: *Magyarország története III*. Lipcse, 1853.
- TEKE 1980 = Teke Zsuzsa: *Hunyadi János és kora*. Budapest, 1980.
- TELEKI 1852 I = Teleki József: *Hunyadiak kora Magyarországon I*. Emich és Eisenfels Könyvnyomdája, Pest, 1852.
- TELEKI 1852 II = Teleki József: *Hunyadiak kora Magyarországon II*. Emich és Eisenfels Könyvnyomdája, Pest, 1852.
- THURY 1892 = Thury József: A várnai csatáról (1444). *Hadtörténelmi Közlemények* 5. (1892) 636–654
- THURY 1893a = Thury József: Szilágyi és Hajmási históriája. *Irodalomtörténeti Közlemények* 3. (1893) 293–306.
- THURY 1893b = *Török történetírók I.* (Ford. Thury József) Budapest, 1893.
- VASZARY 1864 = Vaszary Kolos: *A várnai csata*. Pest, 1864.

Mihály Szilágyi's life in the view of the Hungarian historiography

BÁLINT VLASICS

The purpose of my research is to review Mihály Szilágyi's life in Hungarian historiography, namely it can be said generally that only a very little attention was paid to him in our historiography. The role he played in the defense of the castle during the siege of Nándorfehérvár in 1456 is notable for the Hungarian memory, however we have a very small knowledge about his life before that. In an article of 2017 Tamás Pálosfalvi realised the contradictions in the life of Mihály Szilágyi. Following Bonfini's writing, the author took the conclusion that Hungarian historiography has accidentally confused by the biography of a certain person who named „Kara Mihál” (Mihály Fekete) with the life of Szilágyi.

In my dissertation I would like to explore the question and examine how the image of Szilágyi known today has developed and changed in Hungarian historiography. My thesis is based on the conclusions drawn by secondary sources based on a cyclical inductive and deductive working methods. My analysis includes from the work of József Teleki, who wrote a monumental work about the family of Hunyadis, as well as his significant observations on the clarification of question of Szilágyi during to the modern literatures including the work of Pálosfalvi. Teleki treated with reservations of the general named „Kara Mihál”, who participated in the battle of Varna based on the work of János Nadányi, who was a historian in the 17th century. However, the later researchers ignored Teleki's scruple, that's why I consider it necessary to clarify this issue for the history of science. Based on my research, I suppose that the person of Mihály Szilágyi has been rather pushed into the background in the works of historians during to the acts of János Hunyadi. In my thesis I follow the identification of Mihály Szilágyi and Mihál Kara, or rather their problematics and I also examine how the image of Szilágyi known today developed and changed in Hungarian historiography.